
Језик данас

НОВА СЕРИЈА

ГЛАСИЛО МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КУЛТУРУ УСМЕНЕ И ПИСАНЕ РЕЧИ

НАШИМ ЧИТАОЦИМА

Часопис *Језик данас*, посвећен неговању правилности и лепоте језичког израза, покренут је први пут 1997. године. Жеља Уредништва била је да се на стручан и научно утемељен, али разумљив и широком читалачком кругу доступан начин, поговори о актуелним језичким проблемима. Часопис је био намењен пре свега „онима који непосредно, свакодневно утичу на данашњи ниво језичке културе (средњошколцима, студентима, професорима, лекторима, новинарима, писцима свих струка)”, од којих се очекивала и помоћ „у заједничком напору да се језик ... улепша, ојача, оплемени, учини гипкијим, природнијим, изражајнијим, богатијим, сигурнијим у себе”.

Стицајем околности публикација је, после неколико година, престала да излази 2005. Потреба за њом је, међутим, остала – у живом језичком бићу дошло је до промена па су се јавила нова огрешења, а многа стара нису престала да постоје; у међувремену је изашла допуњена и у извесној мери измењена верзија *Правойиса*, а појавила се и *Нормативна грамађика срђскођ језика* са неким новим решењима; друштвена брига о језику није постала ни већа ни организованија. Због свега овога Матица српска је донела одлуку да поново покрене *Језик данас*. Овим бројем почиње његова нова серија, али заснована на старим темељима.

Наводимо тематске области којима се *Језик данас* бавио и којима ће се и убудуће бавити: неговање и нормирање савременог српског језика; ортоепија, неговање правилног изговора и акцента, посебно на радију и ТВ; статус екавице и ијекавице у новим условима; настава матерњег језика у основним и средњим школама; језик учбеника и приручника (у оквиру ове тематске целине обратимо посебну пажњу на појмове и речи које су савременим генерацијама стране, непознате); језик средстава јавног информисања; политички и правни језик; стручне терминологије, могућности њиховог уједначавања и стандардизације; начини борбе против бирократизације језика; однос према туђицама (посебно англицизмима) у данашњим условима; питања преводилаштва (књижевног, стручног превода страних филмова и серија на телевизији) итд. Повремено ћемо скретати пажњу на она најчешћа, упорна огрешења о књижевнојезичку норму без обзира на то да ли је и колико о њима писано.

Очекујемо да нам постављате питања, указујете на проблеме и предлагате теме које вас интересују.

Уредништво

ДА ЛИ ЈЕ ЛИШЋЕ ПОЖУТЕЛО ИЛИ ЈЕ ПОЖУТИЛО?

О облицима и значењу глагола на *-еџи*, *-иџи* и *-аџи*
у српском књижевном језику

Мешање облика глагола који се у инфинитиву завршавају на *-еџи* (у ијекавском изговору на *-јеџи*) а у презенту на *-им* (као *црнеџи*/*црњеџи*, *црним*), са облицима глагола који се у инфинитиву завршавају на *-иџи* а у презенту на *-им* (као *црниџи*, *црним*), јесте особина која прати српски књижевни језик од почетака његовог формирања на Вуковој и вуковској основи до данас. Огрешења о норму се усложњавају пошто се различитим облицима исказују различита значења. Често се, рецимо, многи питају који облик да употребе ако хоће да нам саопште да је лишће крајем септембра постало жуто: да ли је оно *џожуџело* или је *џожуџило*, а ако хоће да нам дочарају да се оно том својом бојом надалеко истицало, да ли треба да кажу да се лишће *жуџело* или да се *жуџило*. Дилема у избору облика јавља се и када желимо да пренесемо како смо нешто учинили жутом: да ли смо, дакле, маркером *зажуџили* грешку или смо је *зажуџели*. Такође, недоумица при избору облика остаје и ако је предмет нашег обавештења да је неко сам себе неком материјом обојио у жуто: да ли се *ужуџио* или се *ужуџео* једући, нпр., жуманце.

У граматикама стоји да глаголи настали од придева и наставка *-(j)еџи* имају значење 'поста(ја)ти онаквим што значи придев у основи' (непрелазни медијални глаголи): *оџолеџи* 'постати го', *џоџлавџи* 'постати плав': Крошња је *оџолела*; Усне су јој *џоџлавеле*. Глаголи с наставком *-иџи* требало би да се употребљавају у значењу '(у)чинити да неко/нешто постане онаквим што значи придев у основи' (прелазни активни глаголи): *оџоџиџи* 'учинити голим', *џоџлавиџи* 'учинити плавим': Мајстор је *оџоџио* жицу; Неспретни писар је морао мастилом *џоџлавиџи* рукаве. Исто важи и за повратне глаголе: наставка *-(j)еџи* се употребљава код оних глагола који казују да нешто постаје онаквим што значи придев у основи, да добија особину исказану придевом и да се њом издваја: *забелеџи се* 'постати бео', *белеџи се* 'одавати белу боју, истицати се белом бојом': *Забелео се* планински врх; *Белела се* постељина на жици, а *-иџи* када се жели исказати да неко сам на себи врши неку радњу: *набелеџи се* 'учинити себе белим, нанети нешто бело на себе': *Набелео се* брашном правећи питу.

Дакле, глаголи настали од придева, попут: *џладан, џруб, џлув, џлуй, џедан, нем, џусџ, ружан, сиройџ, џрудан, хладан* итд. (и сви они удружени с различитим префиксима: *за-, из-, на-, о-, од-, џо-, џре-, џри-, раз-, с-, у-, уз-* итд.) када се употребе у значењу 'постајати, односно постати онаквим што значи придев у основи', морају имати наставак *-(ј)еџџ*; облици с наставком *-иџџ* су неправилни: Како је дан одмицао, све више је *џладнела* (не *џладнила*); *Преџладнећу* ако пита не стигне убрзо (не *џреџладнићу*); *Заџлувесмо* од пуцњава (не *заџлувисмо*); *Ожеднећемо* до следеће паузе (не *ожеднићемо*); Сви су се обрадовали када су чули да је *заџруднела* (не *заџруднила*); Напољу је баш *захладнело* (не *захладнило*); Кожа јој је на ветру *оџрубела* (не *оџрубила*); *Онемеџџи* од чуда, гледала је тупо (не *онемеџџи*); Село је *оџусџело* (не *оџусџило*); Нико није приметио да је *џоружнела* (не *џоружнила*); *Осиройџесмо* у рату за један дан (не *осиройџисмо*) итд.

Наспрам ових глагола стоје глаголи с наставком *-иџџ*, који значе '(у)чинити да нешто постане онакво што значи придев у основи'. Глаголи са овим значењем нису чести у употреби и такву употребу углавном имају глаголи с префиксима: *изџладниџџ, заџлувиџџ, оџрубиџџ, он(иј)емиџџ, оџусџиџџ, џоружниџџ, осиройџиџџ* и сл. Дакле, треба говорити и писати: Дуга шетња ју је *изџладнила* (не *изџладнела*); Тежак живот јој је *оџрубио* лице (не *оџрубео*); Његово понашање нас је оставило без текста, заиста нас је *онемело* (не *онемело*); Војска је *оџусџила* село (не *оџусџела*); Ни године јој нису могле *џоружниџџ* лице (не *џоружнеџџ*); Мере штедње *осиройџиће* још више већ сиромашан народ (не *осиройџеће*) итд.

Иако је у језичкој пракси чешћа грешка да се код глагола који значе да неко добија неку особину, постаје некакав, јављају варијанте са наставком *-иџџ*, код неколико глагола који значе 'учинити нешто некаквим' среће се једнако учестало огрешење у обрнутом смеру – варијанте са наставком *-(ј)еџџ* и облици од њих, па посебно скрећемо пажњу на те глаголе. Огрешења о норму у „оба смера” срећемо код следећих парова: *разбеснеџџ/разбјеснеџџ* се : *разб(ј)есниџџ, оџолеџџ/оџолеџџ* : *оџолиџџ, ожив(ј)еџџ* : *оживиџџ, залуд(ј)еџџ* : *залудиџџ, излуд(ј)еџџ* : *излудиџџ, омилеџџ/омиџџ* : *омилиџџ, осл(иј)еџ(ј)еџџ* : *осл(иј)еџиџџ, џоскуџ(ј)еџџ* : *џоскуџиџџ* и сл. Исправно је само: *Разбеснела се* због тога што је каснио (не *разбеснила се*), али *Разбесниће* је његово кашњење (не *разбеснеће*); *Оџолеџџи* пре октобра, дрвеће је дрхтало на ветру (не *оџолиџџи*), али Слој по слој, и *оџолисмо* стару лутку (не *оџолесмо*); С пролећем *оживеће* наша башта (не *оживиће*), али *Оживили* су привреду (не *оживели*); Чини ми се да сам већ *залудела* од буке, а *излудећу* потпуно ако не престане (не *залудила* и *излудићу*), али Та музика ће је *залудиџџ* и *излудиџџ* да више неће знати куд хода (не *залудеџџ* и *излудеџџ*); Временом јој је *омилено* свако биће из те велике породице (не *омилило*), али

Никаквим похвалама нису му могли *омилиџи* ту скромну девојку (не *омилеџи*); Бауљао је по соби *ослейевџи* од блѣска неонке (не *ослейивџи*), али *Ослеџио* га је шилом (не *ослеџео*); Сведоци смо тога да је на пијаци све *џоскуџело* (не *џоскуџило*), али *Поскуџићемо* струју – најављују из ЕПС-а (не *џоскуџећемо*) итд.

У употреби су веома често глаголи изведени од придева са значењем боје: *бео/био/бијел*, *блед/блијед*, *жуџи*, *зелен*, *модар*, *џлав*, *џлавџан*, *румен*, *свеџао/свијеџао*, *сед/сијед*, *сив*, *џаман*, *црвен*, *црн*, *џарен* итд. и наставка за творбу *-(j)еџи*, којима се исказује да нешто или неко постаје одређене боје. Такође, и када ови глаголи имају неки од префикса, рецимо, *за-*, *из-*, *о-*, *џо-*, *џро-*, *раз-* и сл., и значе да је неко без ичијег деловања постао те боје, да је сам од себе добио неки колорит, срећемо исти наставак за творбу и следеће облике: *Забелела* је зора (не *забелила*); *Избледеће* успомене (не *избледиџи*); За трен *озеленеће* шуме (не *озелениће*); *Оседећемо* и ми (не *оседићемо*); *Поруменеће* образи (не *џорумениће*) и сл. Исто правило важи и када је глагол повратни и њиме се исказује да се неко или нешто истиче, издваја одређеном бојом, као: *Жуџели* су се сунцокрети (не *жуџили* су се); *Расџлавела* се љубичица (не *расџлавила* се); *Свеџлео* се излог (не *свеџлио* се); *Зацрвенеће* се образи (не *зацрвениће* се); *Проџаренела* се улица од новогодишњих украса (не *џроџаренила* се).

За разлику од глагола са значењем 'поста(ја)ти одређене боје', за глаголима изведеним од ових придева са значењем '(у)чинити да неко/нешто постане одређене боје', тј. '(о)фарбати, (о)бојити у одређену боју' ипак не посежемо тако често, можда баш због чињенице што обично користимо последњу поменућу конструкцију када желимо да саопшћимо тај садржај. Но, правило каже, било да се овакви глаголи употребљавају са префиксом или без њега, они имају наставак *-иџи*. Дакле, исправно је само: *Обелили* смо (окречили) кућу (не *обелели*); *Избледила* је фармерке (не *избледила*); *Озеленила* је сукњу седећи на трави (не *озеленела*); *Нарумениће* образе и *џосвеџиће* косу за следећи излазак (не *наруменеће* и *џосвеџиће*); *Оседиће* ме бриге, али нећу никога *оцрнџи* (не *оседеће* и *оцрнеџи*) и сл.

Исто тако, и када желимо да саопшћимо да смо на себе нанели неку боју, да смо себе обојили, употребићемо повратни глагол са наставком *-иџи*: Опет ћеш се *набелиџи* поред тога зида (не *набелеџи* се); *Ужуџила* се једући кувано јаје (не *ужуџела* се); *Заџамниле* се, *уцрнџиле* се девојке том зимском одећом, па многи једва чекају пролеће, кад ће се опет *уцрарениџи* (не *заџамнеле* се, *уцрнеле* се и *уцрарениџи* се) и сл.

Међутим, како је језик жива, динамична материја, подложен је променама. У њему је видљиво застареваше и повлачење једних јединица или облика, ширење других, те паралелна употреба јединица са истом вредношћу. Тако

се издаја група глагола код којих је и у значењима 'поста(ја)ти онаквим што значи придев у основи' преовладао наставак *-ићи* и постао доминантан, па су ове варијанте прихваћене као правилне. Ово важи код глагола насталих, рецимо, од придева *мајор*, *слаб*, *сћар* и сл.: Знала је да ће у туђој земљи брже *мајорићи* и *слабићи*; *Сћарили* су из дана у дан итд. Када се ови глаголи јаве са префиксима, нпр. *за-*, *из-*, *о-*, *по-* и сл., у језичкој пракси се могу сresti и варијанте са наставком *-(ј)ећи*, које нису неправилне, али се сматрају споредним, дакле: *Омајореће* од бриге пре времена (поред обичнијег *омајориће*); Лекар ми је саветовао да морам *ослабећи* (поред обичнијег *ослабићи*); *Осћаресмо* од нашег последњег сусрета (поред обичнијег *осћарисмо*) итд. Дакле, глаголи попут ових истим обликом исказују оба значења, нпр., *мајорићи* 'постајати матор': *Мајорила* је упадљиво откад јој је син отишао у Америку, и 'чинити маторим': *Мајорила* га је та погрбљеност и похабана одећа; *ислабићи* 'постати слаб': *Ислабивши* у дугој болести, већ неко време не може на ноге, и 'учинити слабим': Удари ветра су *ислабили* бедеме и сл.

Дублети, тј. равноправне варијанте допуштене су код глагола *гњилећи/гњилећи* и *гњилићи*, *трулећи/трулећи* и *трулићи*, који значе 'постајати гњео, труо'. Наравно, дублети су и када имају префикс: У воћњаку су крушке *гњилеле/гњилиле*, а ако их не покупите, *иструлеће/иструлиће* убрзо.

Глаголи настали од придева који се завршавају на *-ав*, попут *блесав*, *лабав*, *млијав*, *мршав*, *ћелав*, *ћојав*, *ћорав*, имају наставак *-ићи* и када значе 'поста(ја)ти блесав, лабав итд.' и 'учинити блесавим, лабавим итд.'. Тако ћемо рећи: Он се све време *блесавио*, као и Није успео и мене *зблесавићи*; Образи су јој *омлијавили*, као и Не вуците деци уши. *Измлијавићећи* их скроз; *Омршавила* је много, као и *Омршавиле* су је велике бриге; *Оћојавио* је од тих ципела, као и Те ципеле су га *оћојавиле* итд. Облици попут *олабавео*, *омршавео* у значењу 'постати лабав, мршав' у примерима: *Олабавела* је копча на ципели; Много је *омршавела*, представљају секундарне (споредне) варијанте и још увек су нормативно прихватљиви.

Међутим, има и оних глагола насталих од придева који значе 'поста(ја)ти онаквим што значи придев' а да су им правилни само облици са наставком *-ићи*, као што су: *доцнићи*, *(за)каснићи*, *раскрујнићи (се)*, *ојромићи*, *јразнићи (се)* и сл.: Сваког дана је све више и више *доцнила*, *каснила*, иако су јој напоменули да не сме више ни минут *одоцнићи*, *закаснићи*; *Раскрујниће се* и разбокорити божури итд. Дакле, овде нема разлике између глагола када значе 'поста(ја)ти некакав' и '(у)чинити некаким', као: *Празниле су се* улице након знака за узбуну, као и Војска је *јразнила* све на шта је наишла; Угојио се и потпуно *ојромио*, као и Килограми су га *ојромили* и сл.

Од значења зависи и наставак код још неких глагола. Тако, треба употребљавати глаголе *којнећи/којнећи*, *искојнећи/искојнећи*, *окојнећи/*

окојњеићи ако желимо исказати значење 'нестајати; ишчезавати, топити се, тј. нестати; ишчезнути, истопити се', а глаголе *којниићи*, *искојниићи*, *окојниићи* за значење '(у)чинити да нешто нестане, ишчезне, истопи се': Њена лепота је *којнела* (не *којнила*); Снегови су временом *окојнели* (не *окојнили*), али Порази су је *којнили* (не *којнели*); Сунце је *окојнило* ледене брегове (не *окојнело*). У значењу 'добити(ја)ти кору' правилно је само: *кор(ј)еићи* (*се*), *закор(ј)еићи се*, *окор(ј)еићи (се)*, *скор(ј)еићи се*. Међутим, када глагол значи '(у)чинити да нешто добије кору', исправно би било једино: *кориићи*, *закориићи*, *окориићи*, *скориићи*. Разлику показују следећи примери: Лубенице ће ускоро *окореићи* (не *окориићи*); *Скорела се* крв (не *скорила се*), али Недаће су *окориле* њено срце (не *окореле*); Суша је *скорила* земљу (не *скорела*). Док је правилно само *смрд(ј)еићи* у значењу 'одавати смрад': Од буђи је *смрдела* соба (не *смрдила*), норма препоручује да треба разликовати глаголе *засмрд(ј)еићи*, *усмрд(ј)еићи се* у значењу 'почети одавати смрад, почети смрдети' од *засмрдиићи*, *усмрдиићи* у значењу 'учинити да нешто одаје смрад': Осетили смо да је *засмрдео* дим напољу (не *засмрдио*), али *Засмрдиле* су воду сумпором (не *засмрдели*); *Усмрдела се* у тој кафани пуној дима (не *усмрдила*), али Ширио се мирис пржене рибе и потпуно јој *усмрдио* косу и одећу (не *усмрдео*). Наспрам повратног глагола *сѣид(ј)еићи се* у значењу 'осећати стид' није уобичајен глагол са наставком *-иићи*, који би значео 'чинити да неко осети стид': Никада *се* није *сѣидела* својих предака (не *сѣидила*). Ипак, код глагола са префиксима треба облички разликовати *засѣид(ј)еићи се*, *ѣосѣид(ј)еићи се* 'осетити стид, почети се стидети' од *засѣидиићи*, *ѣосѣидиићи* 'учинити да неко осети стид', као у примерима: Дечак *се засѣидео* пред лепом девојчицом (не *засѣидио се*); *Посѣидевши се* пред непознатим људима, једва је говорила (не *ѣосѣидивши се*), али Може ли га тај лапсус бар мало *засѣидиићи* (не *засѣидеићи*); Иако је на све начине покушао, није га *ѣосѣидио* пред супарником (не *ѣосѣидео*).

Велика је група глагола на *-(ј)еићи* код којих су облици према глаголима на *-иићи* неправилни без обзира на то шта ови глаголи значе. Такви су углавном неизведени глаголи и малобројни глаголи настали од именица, као и ти исти глаголи када се употребе са префиксима, као: *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *ѣо-*, *ѣре-*, *ѣри-*, *ѣро-*, *раз-*, *у-*, *уз-* итд. Дакле, треба водити рачуна о томе да се употребљава: *бд(ј)еићи*, *бдео*—*бдела* (ијек. *бдио*—*бдјела*), *бд(ј)ећу*, *ѣребд(ј)евши*, *ѣробд(ј)ех*, а не *бдиићи*, *бдио*—*бдила*, *бдићу*, *ѣребдивши*, *ѣробдих* итд. Ово треба имати на уму у промени следећих глагола: *болеићи/бољеићи*, *вид(ј)еићи*, *волеићи/вољеићи*, *врв(ј)еићи*, *вреићи*, *врѣ(ј)еићи*, *ѣор(ј)еићи*, *ѣрм(ј)еићи*, *желеићи/жељеићи*, *жуд(ј)еићи*, *завид(ј)еићи*, *зреићи*, *изволеићи/извољеићи*, *кии(ј)еићи*, *кииѣ(ј)еићи*, *лебд(ј)еићи*, *леи(ј)еићи*, *милеићи/миљеићи*, *одолеићи/одољеићи*, *ѣламѣ(ј)еићи*, *свид(ј)еићи се*, *сврб(ј)еићи*, *снабд(ј)еићи*, *ѣрѣ(ј)еићи*, *увид(ј)еићи*,

чилеџи/чиљеџи, *џиџед(ј)еџи* итд. Дакле, исправно је, нпр.: *Заболела* га је рука (не *заболила*); *Видевџи* Марију на улици, кренуо јој је у сусрет (не *видивџи*); Вода за кафу је *џроврела* (не *џроврила*); Чим је *заџрмело*, деца су утрчала у кућу (не *заџрмило*); Воће је *сазрело* (не *сазрило*); Млеко ће ми *иски-йеџи* (не *искиџиџи*); Птице *долејџеше* на кров (не *долејџиџе*); Беба је *одмилила* из кревета (не *одмилила*); Њеном осмеху нико није могао *одолеџи* (не *одолиџи*); Баш ми се *џосвидео* тај ланчић (не *џосвидио се*); Шта све није *џре-џрџела* док је чекала вести (не *џреџрџила*); Лагано ми је *џџчилео* из сећања (не *џџчилио*); Ако смањите трошкове, *џџџедеџеџе* за летовање (не *џџџџеде-џеџе*) итд.

За глаголе *вредеџи* и *седеџи* може се успоставити различита норма у зависности од тога да ли је посредни екавски или ијекавски изговор. У ијекавском изговору ови глаголи гласе *вриједјеџи* и *сједјеџи*, па је могуће разједначавање рефлекса јата у узастопним слоговима. Тако се фонетским путем добијају варијанте *вриједиџи* и *сједиџи*. Зато у ијекавском варијанте на -*џи* припадају стандарду, док су у екавском оне некњижевне. Дакле, овако би гласили примери употребе: Та је књига много *вредела* (не *вредила*) ијек. *вриједјела/вриједила*; *Преседјеџе* (не *џреседиџе*) ијек. *џресједјеџе/џресједиџе* мајка крај дечије постеље читаву ноћ. Такође, и за глагол *мрзеџи* важе иста правила: у екавском је само *мрзеџи*, *замрзела* и сл., док у ијекавском, поред *мрзеџи*, *замрзела*, смемо употребити и *мрзиџи*, *замрзила* и сл.: Није је *мрзела* (не *мрзила*) ијек. *мрзела/мрзила* док није схватила да је неискрена. Отада ју је *замрзела* (не *замрзила*) ијек. *замрзела/замрзила*.

Издваја се група неизведених глагола и глагола насталих од именица код којих су варијанте на -(*ј*)*еџи* и -*џи* дублети. Такви су следећи глаголи и њихове префиксирани творенице: *бубреџи* и *бубриџи*, *дажд(ј)еџи* и *дажди-џи*, *џуџ(ј)еџи* и *џуџиџи*, *сџреџ(ј)еџи* и *сџреџиџи*, *џреџереџи* и *џреџериџи*, (х)*лаџ(ј)еџи* и (х)*лаџиџи*, *џвилеџи/џвиљеџи* и *џвилиџи*, *џум(ј)еџи* и *џумиџи* итд. Дакле, дозвољено је: Пасуљ је у води *набубрео/набубрио*; Јесен је, па је цео дан *даждело/даждило*; *Проџуџела/џроџуџила* је ружа; *Сџреџеџе/сџре-џиџе* док год не добије испитне резултате; *Заџреџерело/заџреџерило* ми је нешто у стомаку кад се огласило звоно за почетак часа; *Излаџео/излаџио* је потпуно; Сигурно ће од муке *џроџвилеџи/џроџвилиџи*; Као да је *џумело/џумило* нешто у купатилу итд.

Такође, варијанте на -(*ј*)*еџи* и -*џи* могу бити дублетне код неких глагола у оним значењима у којима је глагол непрелазан, док је за прелазни глагол резервисана само она на -*џи*. Рецимо, дублети су глаголи *в(ј)еџреџи* (*се*) и *в(ј)еџриџи* (*се*) у значењу 'прелазити у гасовито стање, испаравати, губити се' и *изв(ј)еџреџи* и *изв(ј)еџриџи* у значењу 'прећи у гасовито стање, испарити, изгубити се': Мирис дувана *веџрео/веџрио* је споро; Алкохол је

извеї́рео/извеї́рио. Међутим, уколико се употребљава са значењем '(про)чистити помоћу ветра, ваздуха', исправно је само *в(ј)еї́риїи*, *изв(ј)еї́риїи*, *їров(ј)еї́риїи*: Увек је пред зиму и у пролеће *веї́рила* ћилиме; Не можемо *їровеї́риїи* кућу од тог смрада.

Употреба неправилних облика према глаголима на *-(ј)еїи* уместо стандардних облика глагола на *-иїи* није раширена као њој супротна претходно описана појава. Таква огрешења о норму нису бројна, али се могу срести у текстовима који припадају српском књижевном језику. На неправилне облике према глаголима на *-еїи* треба обратити пажњу код следећих глагола и глагола насталих префиксима од њих: *вириїи*, *висиїи*, *џлумиїи*, *жмуриїи*, *зјайиїи*, *зуриїи*, *јездиїи*, *кориїи*, *мислиїи*, *їиљиїи*, *радиїи*, *цаклиїи*, *црїиїи*, *цуриїи*, *чамиїи*, *чкиљиїи* (*цкиљиїи*, *цкиљиїи*) итд. Дакле, треба говорити и писати само, рецимо: Тог тренутка *їровирила* је кроз прозор (не *їровирела*); Са дрвета *висили* су плодови (не *висели*); Добила је громогласан аплауз пошто је бриљантно *одџлумила* госпођу министарку (не *одџлумела*); Мајка га је благо *їрекорила* што не учи граматику (не *їрекорела*); *Пиљио* је бесомучно и њу (не *їиљео*); *Исцїриїе*мо све могућности (не *исцїриїе*мо); Та вест је *їроцурила* у етар несмотреношћу новинара (не *їроцурела*) итд. У ијекавским текстовима треба обратити пажњу код глагола *їужиїи*, *чиниїи*, те треба употребљавати: Дјевојка је *їужила* за лијепом хаљином, иако је све учинила да је не поцијепи (не *їужјела* и *учињела*).

Код неких глагола на *-аїи* варијанте на *-(ј)еїи* могу се сматрати дублетима, а на *-иїи* неправилним, као код: *букиїаїи*, *букћем* и *букиїим* и *букиїеїи*, *букиїим*; *звркиїаїи*, *звркћем* и *звркиїим* и *звркиїеїи*, *звркиїим*; *јекїаїи*, *јекћем* и *јекїїим* и *јекїїеїи*, *јекїїим*; *киїиїаїи*, *киїћем* и *киїїим* и *киїїеїи*, *киїїим*; *їреїиїаїи*, *їреїїћем* и *їреїїїим* и *їреїїїеїи*, *їреїїїим*; *цеїиїаїи*, *цеїиїим* и *цеїиїеїи*, *цеїиїим*; *ћуїиїаїи*, *ћуїїим* и *ћуїїеїи*, *ћуїїим* 'не говорити' (док је у значењу 'осећати' правилно само *ћуїи(ј)еїи*). Све ово важи и када имамо префиксиране глаголе, као у примерима: Све је у њему *зацеїиїало/зацеїиїело* (не *зацеїиїило*); Мислила је да ће јој *їрећуїиїаїи/їрећуїиїеїи* грешку (не *їрећуїиїиїи*).

Триплете норма дозвољава код глагола: *сјакїиїаїи/сјакїи(ј)еїи/сјакїиїиїи*, *їуїињаїи/їуїињеїи/їуїињиїи*, *цкриїиїаїи/цкриїи(ј)еїи/цкриїиїиїи*, као: *засјакїиїале/засјакїиїеле/засјакїиїиле* токе на прсима; Небом је *їроїуїињао/їроїуїињео/їроїуїињио* авион; Ситни кораци су *цкриїиїали/цкриїиїели/цкриїиїили* у снегу.

Ретки су случајеви у којима су облици од глагола на *-аїи* неправилни према правилним облицима на *-(ј)еїи*, као: *Шуїиїјела* је све време (не *цуїиїала*); Одједном је *зацуїиїјела* (не *зацуїиїала*). Но, овај глагол је карактеристичан за ијекавско изговорно подручје.

Најзад, норма каже да су варијанте на *-(j)еџи* и *-иџи* и облици према њима, као код: *дрхџи(j)еџи*, *звечеџи* и *звечиџи*, *звижд(j)еџи* и *звиждиџи*, *јечеџи* и *јечиџи*, *џаџи(j)еџи* и *џаџиџиџи*, *џуџи(j)еџи* и *џуџиџиџи* неправилни, а да су правилни само глаголи на *-аџи*: *дрхџаџи*, *звечаџи*, *звиждаџи*, *јечаџи*, *џаџиџаџи*, *џуџиџаџи*, што се односи и на ове глаголе с префиксима: *Задрхџала* је од хладноће (не *задрхџела*, *задрхџила*); *Звечала* су у лонцу недокувана зрна пасуља (не *звечела*, *звечила*); *Звиждао* је идући улицом (не *звиждео*, *звиждио*); *Сву ноћ је јечала* од јаких болова (не *јечела*, *јечила*) итд.

Још нешто: код ових глагола треба имати на уму: радни глаголски придев у придевској служби (као атрибут, део именског предиката итд.) има облик на *-ео*, *-ела*, *-ело* (ијек. *-ио*, *-јела*, *-јело*) и од оних глагола који као предикати имају наставак *-иџи*: *Славина се олабавила*, али *олабавела* славина; *мајка је осџарила*, али *осџарела* мајка; *вест је закаснила*, али *закаснела* вест итд.

■
Александар Лома

НАДА ТВРДА КАО ЧЕЛИК

Наше школство проистекло је, у крајњој линији, из класичног, грчко-римског образовања, те је стога разумљиво што је реч *џкола* грчког, а *лекџира* латинског порекла. Етимолошки, грчко *skholē* је 'доколица', у смислу растерећености од дневних обавеза која оставља време за учење, а латинско *lectura* значи 'оно што треба читати'. Данас се под школском лектиром разуме избор из књижевности на матерњем језику као обавезно штиво у основним и средњим школама. Пошто је језик матерњи, ту, дакле, не би требало да има језичке препреке у разумевању текста. Међутим, сви ђаци се читајући школску лектуру код неких писаца ређе, код других чешће спотичу и бивају приморани да посегну за речником мање познатих речи и израза придодатим на крају књиге. Ако је утеха, то је тако од самих почетака школства. Стари Грци су у свом образовању за основну лектуру имали Хомера, чији је језик већ у класично доба био толико удаљен од њиховог свакодневног говора да су многа места могли разумети само помоћу коментара званих „схолије”, у којима су сабрана тумачења појединих хомерских речи и пасуса, потекла из пера првих филолога, јер је управо приближавање архаичног језика хомерских спева читавоцима било родно место науке које се зове филологија. То посредништво није сметало младим старим Грцима да у